

GENEL

KİMYA 3

ANALİTİK KİMYA

6. Baskı

Editörler:
Hüseyin BAĞ
Erdal KENDÜZLER

Abuzer AKGÜN
Alev DOĞAN
Erdal KENDÜZLER
Hikmet SAYILKAN
Hüseyin BAĞ
Sibel SARAÇOĞLU
Ümit DİVRİKLİ

 PEGEM
AKADEMI

Editörler: Prof. Dr. Hüseyin Bağ
Prof. Dr. Erdal Kendüzler

GENEL KİMYA 3: Analitik Kimya

ISBN 978-605-0022-00-1
DOI 10.14527/978-605-0022-00-1

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2017, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Kasım 2007, Ankara
6. Baskı: Şubat 2017, Ankara

Yayın-Proje: Özlem Sağlam
Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

ÖNSÖZ

Bu kitap; Eğitim Fakültelerinin Fen Bilgisi Bölümü'nde okutulan *Genel Kimya III* dersine yönelik olarak hazırlanmıştır. Kitap hazırlanırken, 2006 yılında Eğitim Fakültelerinde okutulacak dersler için yapılan yeni kur tanımları dikkate alınmıştır. Kitaptaki konular, Fen ve Teknoloji öğretmen adaylarının hazır bulunuşluk düzeyleri yanında meslek hayatlarında kazanmaları hedeflenen bilgi düzeyleri de göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Kitap; *Analitik Kimyaya Giriş, Sulu Çözeltilerin Kimyası, Kimyasal Tepkimeler ve Denge, Asitler ve Bazlar, Gravimetrik analiz, Titrimetrik analiz, Kompleksometrik analiz, Susuz Ortam Tepkimeleri ve Aletli Analiz Yöntemleri* bölümlerini içermektedir. Son iki bölüm kitabın 2. Baskısında ilave edilmiştir. Konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla çözümlü örnek problemlere yer verilmiş, konu sonlarına da değerlendirme soruları eklenmiştir.

Bilgi Çağı olarak da adlandırılan içinde yaşadığımız yüzyılın nesillerini yetiştirecek olan öğretmen adaylarının yetiştirilmesi oldukça büyük bir öneme sahiptir. Fen ve Teknoloji Öğretmen adaylarının yeterli alan bilgisine sahip bir şekilde yetiştirilmeleri, hem kendilerinin hem de yetiştirecekleri nesillerin yeniçağı yakalamalarını kolaylaştıracaktır. Yeterli alan bilgisinin ancak yeterli bilgi kaynaklarının kullanılması ile mümkün olacağı şüphesizdir.

Hazırladığımız bu kitabın, Fen ve Teknoloji Öğretmen adaylarının analitik kimya konusunda gereksinim duyacakları temel kavramlara ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırılması açısından önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Editörler:

Prof. Dr. Hüseyin Bağ
Prof. Dr. Erdal Kendüzler

Genel Kimya III (Analitik Kimya)
Editörler: Prof. Dr. Hüseyin BAĞ
Prof. Dr. Erdal KENDÜZLER

Bölüm 1: Analitik Kimyaya Giriş

Prof. Dr. Hüseyin BAĞ
Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Bölüm 2: Sulu Çözeltilerin Kimyası

Prof. Dr. Erdal KENDÜZLER, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi

Bölüm 3: Kimyasal Tepkimeler ve Denge

Doç. Dr. Abuzer AKGÜN, Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Prof. Dr. Erdal KENDÜZLER, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi

Bölüm 4: Asitler ve Bazlar

Prof. Dr. Sibel SARAÇOĞLU, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Bölüm 5: Gravimetrik Analiz

Prof. Dr. Hikmet SAYILKAN, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Bölüm 6: Titrimetrik Analiz

Prof. Dr. Ümit DİVRİKLİ, Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Bölüm 7: Kompleksometrik Analiz

Prof. Dr. Hüseyin BAĞ, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Bölüm 8: Susuz Ortam Tepkimeleri

Prof. Dr. Alev DOĞAN
Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Bölüm 9: Aletli Analiz Yöntemleri

Prof. Dr. Erdal KENDÜZLER, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
BÖLÜMLER VE YAZARLARI	iv
İÇİNDEKİLER.....	v

1. Bölüm ANALİTİK KİMYAYA GİRİŞ

(ss: 1 – 21)

Prof. Dr. Hüseyin BAĞ

1.1. Kimyasal Analizde Hatalar	2
1.1.1. Belirli (Sistematik) Hatalar.....	2
1.1.2. Rasgele (Belirsiz) Hatalar.....	4
1.2. Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	5
1.2.1. Örneklem ve Populasyon Ortalaması.....	5
1.2.2. Ortanca	7
1.2.3. Doğruluk	7
1.2.4. Kesinlik.....	8
1.2.5. Ortalamanın Standart Sapması.....	9
1.3. Doğruluk ve Kesinlik Arasındaki İlişki	11
1.4. Belirsizlik.....	12
1.5. Güven Aralıkları ve Güven Sınırları.....	13
1.5.1. σ 'nin Bilinmesi Halinde Güven Aralığı ve Güven Sınırları.....	13
1.5.2. σ 'nin Bilinmemesi Halinde Güven Aralığı ve Güven Sınırları.....	13
1.6. Büyük Hataların Tespiti ve Q Testi	16
DEĞERLENDİRME SORULARI	18
KAYNAKÇA.....	21

2. Bölüm SULU ÇÖZELTİ KİMYASI

(ss: 23 – 43)

Prof. Dr. Erdal KENDÜZLER

2.1. Giriş	23
2.2. Çözeltiler	23
2.3. Çözünme Olgusu	25
2.4. Elektrolitler.....	26

2.5. Çözünürlük.....	27
2.6. Çözünürlüğe Etki Eden Etkenler	28
2.6.1. Sıcaklık	28
2.6.2. Basınç	29
2.7. Derişim Birimleri.....	30
2.7.1. Mol Kesri.....	30
2.7.2. Yüzde Derişim, %	32
2.7.3. Molarite, M	34
2.7.4. Molalite, m	35
2.7.5. ppm ve ppb.....	37
2.8. Çözelti Hazırlama ve Çözeltilerin Seyreltilmesi.....	38
DEĞERLENDİRME SORULARI	41
KAYNAKÇA.....	43

3. Bölüm

KİMYASAL TEPKİMELEK VE DENGEL

(ss: 45 – 65)

Doç. Dr. Abuzer AKGÜN
Prof. Dr. Erdal KENDÜZLER

3.1. Kimyasal Tepkimeler.....	45
3.1.1. Çökme Tepkimeleri.....	46
3.1.2. Nötralleşme Tepkimeleri	46
3.1.3. Kompleksleşme Tepkimeleri.....	47
3.1.4. Yükseltgenme-İndirgenme Tepkimeleri.....	47
3.2. Kimyasal Denge	48
3.2.1. Analitik Kimyada Karşılaşılan Denge Sabiti Tipleri.....	51
3.2.2. Çözünürlük Çarpımı.....	52
3.2.3. Çözünürlüğe Ortak İyonun Etkisi	53
3.2.4. Çökme ve Çöktürme ile Ayırma.....	54
3.2.5. Kimyasal Dengelere Elektrolitlerin Etkisi.....	55
3.3. Aktiflik Katsayısı.....	58
3.3.1. Aktivite Katsayılarının Denge Hesaplamalarında Kullanımı.....	61
DEĞERLENDİRME SORULARI	63
KAYNAKLAR.....	65

4. Bölüm

ASİTLER VE BAZLAR

(ss: 67 – 116)

Prof. Dr. Sibel SARAÇOĞLU

4.1. Asit Baz Kavramları	67
4.1.1. Arrhenius Asit-Baz Kavramı.....	69
4.1.2. Brønsted-Lowry Asit-Baz Kavramı	70
4.1.3. Lewis Asit-Baz Kavramı.....	72
4.1.4. Çözgen Sistemler	72
4.2. Asit ve Bazların Kuvveti.....	73
4.2.1. Brønsted Asit ve Bazlarının Kuvvetliliği.....	76
4.2.2. Molekül Yapısı ve Asitlerin Kuvveti	77
4.2.2.1. Hidrürlerin asitliği	77
4.2.2.2. Oksiasitlerin asitliği	78
4.3. Nötralleşme.....	80
4.4. Suyun İyonlaşması	80
4.5. Zayıf Asit ve Bazların İyonlaşma Dengeleri.....	82
4.6. Konjuge Asit/Baz Çiftleri İçin İyonlaşma Sabitleri.....	83
4.7. Zayıf Asit ve Baz Çözeltilerinde Hidronyum İyonu Derişiminin Hesaplanması.....	84
4.7.1. pH ve pOH KAVRAMLARI.....	88
4.7.2. Zayıf Asit ve Bazların pH Hesaplamaları.....	91
4.7.3. Tuz Çözeltilerinin pH Değeri	92
4.8. pH Değeriinin Biyolojik Önemi.....	95
4.9. pH Değeriinin Ölçülmesi	95
4.9.1. İndikatör Yöntemi.....	95
4.9.2. pH Kâğıdı Yöntemi	96
4.9.3. pH Metre Yöntemi.....	96
4.10. Poliprotik Asitler ve Bazlar.....	96
4.11. Tampon Çözeltiler.....	102
4.11.1. Tampon Çözeltilerde Seyrelme Etkisi	107
4.11.2. Tampon Kapasitesi.....	107
Okuma Parçası.....	111
DEĞERLENDİRME SORULARI	113
KAYNAKLAR.....	116

5. Bölüm
GRAVİMETRİK ANALİZ
(ss: 117 – 151)

Prof. Dr. Hikmet SAYILKAN

5.1. Gravimetrik Yöntemler.....	117
5.2. Gravimetrik Hesaplamalar	121
5.2.1. Bazı Önemli Ölçme Birimleri	121
5.2.2. Mol ve Milimol Kavramı	123
5.3. Gravimetrik Verilerden Sonuçların Hesaplanması.....	124
5.4. Çökeleklerin ve Çöktürücülerin Özellikleri.....	129
5.4.1. Çökeleklerin Tanecik Boyutu, Süzülebilirliği ve Saflığı.....	130
5.4.2. Çökeleklerin Tanecik Boyutunu Belirleyen Faktörler	130
5.4.3. Çökelek Oluşumunun Mekanizması	131
5.4.4. Kolloidal Çökelekler	132
5.4.4.1. Kolloitlerin pıhtılaşması.....	132
5.4.4.2. Kolloitlerin peptitleşmesi.....	136
5.4.4.3. Kolloit çökelek ile ilgili pratik işlemler	136
5.4.5. Kristal Çökelekler.....	136
5.4.6. Tanecik Boyutunu ve Süzülebilirliği Artıran Yöntemler.....	136
5.4.7. Birlikte Çökme.....	137
5.4.8. Homojen Çözeltide Çöktürme	137
5.4.9. Çökeleklerin Kurutulması ve Yakılması	139
5.5. Gravimetrik Analizde Duyarlılık, Doğruluk ve Seçimlilik.....	141
5.5.1. Gravimetrik Yöntemlerin Duyarlılığı	141
5.5.2. Gravimetrik Yöntemlerin Doğruluğu	141
5.5.3. Gravimetrik Yöntemlerin Seçiciliği	142
5.6. Gravimetrik Yöntemlerin Uygulamaları.....	142
5.7. Anorganik Çöktürücüler ve Analiz	143
5.8. Organik Fonksiyonlu Grup Analizi.....	146
DEĞERLENDİRME SORULARI	147
KAYNAKÇA.....	151

6. Bölüm

TİTRİMETRİK ANALİZ

(ss: 153 – 182)

Prof. Dr. Ümit DİVRİKLİ

6.1. Bazı Terimlerin Tanımları	153
6.2. Titrasyon İşlemleri.....	154
6.2.1. Volumetrik Hesaplamalar.....	155
6.3. Dönüm Noktası Tayin Yöntemleri ve İndikatörler.....	159
6.4. Asit-Baz Titrasyonları	160
6.4.1. Asit-Baz İndikatörleri.....	160
6.4.2. Asit-Baz Titrasyon Eğrileri	160
6.4.2.1. Kuvvetli Bir Asitin Kuvvetli Bir Bazla Titrasyonu	162
6.4.2.2. Kuvvetli Bir Bazın Kuvvetli Bir Asitle Titrasyonu	164
6.4.2.3. Zayıf Bir Asitin Kuvvetli Bir Bazla Titrasyonu	166
6.4.2.4. Zayıf Bir Bazın Kuvvetli Bir Asitle Titrasyonu	170
6.5. Çöktürme Titrasyonları	172
6.5.1. Titrasyon Eğrileri.....	172
6.5.1.1 Anyon Karışımları İçin Titrasyon Eğrileri.....	175
6.5.2. Çöktürme Titrasyonları İçin Dönüm Noktasının Belirlenmesi.....	177
6.5.2.1 Çöktürme Titrasyonları İçin Kimyasal İndikatörler	177
DEĞERLENDİRME SORULARI	180
KAYNAKÇA.....	182

7. Bölüm

KOMPLEKSOMETRİK ANALİZ

(ss: 183 – 198)

Prof. Dr. Hüseyin BAĞ

7.1. İnorganik Ligandlı Kompleksler	184
7.2. EDTA Titrasyonları	185
7.3. EDTA Dengeleri	185
7.4. Durum Oluşum Sabiti	188
7.5. Titrasyon Eğrileri.....	189
7.6. EDTA Titrasyonlarında Dönüm Noktasının Belirlenmesi.....	191
7.7. Metal - EDTA Titrasyonu Hesaplamaları	193
7.7.1. Eşdeğerlik Noktası Öncesi.....	193
7.7.2. Eşdeğerlik Noktası	194
7.7.3. Eşdeğerlik Noktası Sonrası	195
DEĞERLENDİRME SORULARI	197
KAYNAKÇA.....	198

8. Bölüm

SUSUZ ORTAM TEPKİMELERİ

(ss: 199 – 205)

Prof. Dr. Alev DOĞAN

8.1. Susuz Ortam Nedir?	199
8.2. Susuz Ortam Çözücüleri	200
8.2.1. Organik çözücüler.....	200
8.2.2. İnorganik çözücüler.....	200
8.3. Çözücü Seçimi ve Susuz Çözücülerin Saflaştırılması	201
8.4. Susuz Çözücülerde Titrasyon.....	202
8.5. Susuz Ortamlarda Kullanılan İndikatörler	203
KAYNAKÇA.....	205

9. Bölüm

ALETLİ ANALİZ YÖNTEMLERİ

(ss: 207 – 228)

Prof. Dr. Erdal KENDÜZLER

9.1. Analitik Yöntemlerin Sınıflandırılması.....	207
9.1.1. Klasik Yöntemler.....	207
9.1.2. Aletli (Enstrümantal) Yöntemler.....	207
9.2. Spektroskopik Yöntemlerin Temel İlkeleri.....	209
9.2.1. Işının Absorplanması.....	209
9.2.1.1. Atomik Absorpsiyon.....	210
9.2.1.2. Moleküler Absorpsiyon.....	212
9.2.2. Beer Kanunu.....	213
9.2.3. Aletli Yöntemlerde Kalibrasyon	214
9.2.3.1. Kalibrasyon eğrileri	214
9.2.3.2. Standart ilave yöntemi.....	215
9.3. Atomik Absorpsiyon Spektrometresi.....	215
9.3.1 Işın Kaynağı.....	216
9.3.2. Atomlaştırıcı.....	217
9.3.3. Monokromatör.....	217
9.3.4. Detektör	217
9.4. Moleküler Absorpsiyon Spektrometresi.....	218
9.4.1. Işın Kaynakları	218
9.4.2. Numune kapları.....	219
9.5 Kromatografik Metotlar.....	219
9.6. İnfrared Spektroskopisi.....	222
9.7. Kütle Spektrometresi	223
9.8. Elektroanalitik Yöntemler	225

9.9. Potansiyometri	226
9.10. pH Metre	226
DEĞERLENDİRME SORULARI	227
KAYNAKÇA.....	228
EKLER	229
EK 1: Çözünürlük Çarpımı Sabitleri.....	229
EK 2: Asitlerin İyonlaşma Sabitleri.....	233
EK 3: İndirgenme Potansiyelleri	236
EK 4: Farklı olasılık seviyeleri için t değerleri.....	238
EK 5: Elementlerin Mol Kütleleri.....	239
EK 6: CEVAP ANAHTARI.....	241

Bölüm 1: ANALİTİK KİMYAYA GİRİŞ

Analitik kimya, kimya biliminin belirli bir maddenin kimyasal bileşenlerinin ya da bileşenlerden bir bölümünün niteliğinin ve niceliğinin belirlenmesini (kimyasal analiz) inceleyen koludur.

Analitik kimyada kimyasal analiz *kalitatif* (nitel) ve *kantitatif* (nicel) olmak üzere iki şekilde uygulanır. Bir maddenin hangi bileşenlerden (element veya bileşiklerden) meydana geldiğini bulmaya yarayan analiz türüne *kalitatif*; bu bileşenlerden her birinin miktarlarını sayısal olarak bulmaya yarayan analiz türüne de *kantitatif analiz* denir. Nicel analizden önce maddenin nitel analizinin yapılması gerekir. Çünkü ne olduğu bilinmeyen türlerin miktarının bulunması hiçbir şey ifade etmez.

Kantitatif analiz, metotlar yönünden klasik ve modern olmak üzere ikiye ayrılır. Klasik metotlar, maddenin ağırlık ve hacim özelliklerine dayanan metotlardır. Maddenin ağırlığı göz önüne alınarak yapılan analize gravimetrik, hacim göz önüne alınarak yapılan da volumetrik analiz denir. Gravimetrik ve volumetrik analizlerin her ikisi de günümüzde çok kullanılmaktadır. Özellikle fen ve şehirciliğin gelişmesiyle, medeniyeti tehdit etmeye başlayan çevre sorunlarının tespiti çalışmalarını bu metotların önemini bir kat daha artırmıştır.

Modern metotlara enstrümantal analiz de denilmekte olup, 1930'lardan sonra hızlı olarak gelişmeye başlamıştır. Bu metotlar, maddenin ışık absorpsiyonu, ışık emisyonu, magnetik, elektrik, radyoaktiflik gibi özellikleri üzerine kurulmuştur. Bugün sadece bir özellik üzerine kurulmuş olan metotlar ciltlerle kitap dolduracak kadar çoğalmıştır. Enstrümantal analiz klasik analizden daha hassas, daha az zaman alıcı ve daha kolay olmakla beraber, sonuçlarının değerlendirilmesi için konunun uzmanı kimyacılar ihtiyacı vardır.

Bir analiz için uygulanacak analiz metodu madde miktarına bağlı olarak değişir. 50 mg'dan daha fazla madde miktarı ile yapılan analize *makro analiz*, 10-50 mg arasındaki miktarla yapılan analize *yarı - mikro analiz*, 1-10 mg arasındaki miktarla yapılan analize *mikro analiz*, 0,001-1 mg arasındaki miktarla yapılan analize *ultra-mikro analiz* ve 0,001 mg'ın altında kalan miktarla yapılan analize de *sub-mikro analiz* denir. Mikro, ultra-mikro ve sub-mikro analizlere bilimsel çalışmalarda başvurulur.

2 Genel Kimya - III

Günlük yaşantıda birçok alanda analitik kimyadan faydalanılmaktadır. Örneğin sanayide üretilen ürünlerin kalite kontrolleri, çevre analizlerinde, ilaç sanayinde analitik teknikler kullanılmaktadır. Analitik kimyanın biyoloji, biyokimya, jeoloji, metalürji, farmakoloji gibi bilim dallarında yapılan araştırmalarda önemli rolü vardır. Bilimin, teknolojinin, kliniklerin ihtiyaçlarına göre çeşitli cihaz ve metotlar geliştirilmiştir. Örneğin şeker fabrikalarında ayarlanmış polarimetreler yardımıyla şeker pancarındaki şeker oranı ölçülebildiği gibi, kliniklerde kan ve idrardaki üre, şeker, azot; ayarlı araçlarla tayin edilmektedir.

1.1. Kimyasal Analizde Hatalar

Kimyasal analizlerde hataların oluşması ve belirsizliklerin bulunması kaçınılmaz bir durumdur. Bu durumda kimyacıların yapabileceği tek şey, hataları en aza indirmek ve hataların büyüklüklerini kabul edilebilir seviyelere çekmektir. Bir numunenin analizi için bir tek analiz yapılarak bulunan, güvenilirlik düzeyi belirsiz ve hata sınırları belirtilmemiş olan bir ölçme sonucunun bilimsel bir değeri yoktur. Analize başlanmadan önce sonucun güvenilirlik düzeyi belirlenmeli, planlanandan daha güvenilir sonuç elde etmek için boşa zaman harcanmamalıdır. Çünkü analitik ölçümlerin duyarlılığını 10 kat artırmak için çoğu kez analiz süresini 3-4 kat artırmak gerekebilir. Bu da gerekli bir durum değilse, zamanı boşa harcamaktır.

Kimyasal analizlerde iki tür hata ile karşılaşılır:

- i. Belirli (Sistemik) hatalar
- ii. Belirsiz (Rasgele) hatalar

1.1.1. Belirli (Sistemik) Hatalar

Belirli hatalar, aynı yolla tekrarlanan ölçümlerde aynı büyüklükte gerçekleşen, belirli bir nedeni ve ölçülebilen belirli bir değeri olan hatalardır. Belirli hatalar, aynı yolla yapılan analiz sonuçlarına aynı şekilde etki eder ve hatalar analiz sonucunun doğruluğuna etki ederler. Analizde **doğruluk**, analiz sonucunun doğru kabul edilen değere olan yakınlığını ifade eder. Belirli hatalarda bütün değerler belirli oranda, belirli bir yönde saptığı için analiz sonuçlarının aritmetik ortalaması, doğru değerden farklı çıkar. Analiz sonucu, doğru kabul edilen değerden daha küçük ise belirli hatanın işareti negatif (-), doğru kabul edilen değerden daha büyük ise pozitif (+) dir. Belirli hatanın kaynağı bilinebildiği için mutlaka düzeltilmelidir.

Belirli hatalar iki türdür:

- a) Sabit Hatalar
- b) Orantılı Hatalar

Sabit hatalar, yapılan tüm ölçümlerde miktar olarak değişmeyen hatalar olup, ölçülen miktarın büyüklüğü azaldıkça önemli boyutlara gelir. Örneğin, terazinin her ölçümde 5 g eksik tartması sabit hatadır. Böyle bir terazi ile yapılan tüm ölçümlerde hata aynı miktar olarak tekrar edecektir. Bu terazi ile 100 g'lık bir madde tartıldığında hata %5 olarak gerçekleşirken, 10 g'lık bir madde tartıldığında hata %50 olacaktır.

Orantılı hatalar, yapılan ölçümlerde numune miktarı ile orantılı olan hatalar olup numune miktarına bağlı değildir. Örneğin bir kimyasal tepkimenin verimi %95 ise, bu tepkime ile yapılan analizlerde sonuç hep %5 düşük çıkacaktır. Numune miktarının değiştirilmesi sonucu değiştirmeyecektir.

Belirli hatalar, cihazlardan, kişiden ve analiz için uygulanan metottan kaynaklanabilir. Cihazların kalibrasyonlarının yanlış yapılmış olması, voltajın düşük ya da yüksek olması veya kirlenme sonucu meydana gelen direnç artışından kaynaklanan hatalar, aletten gelen belirli hatalardır. Örneğin, bir pH metrenin kalibrasyonu yapılırken pH değeri 4,00 olduğu zannedilen, ancak gerçekte pH değeri 4,07 olan bir tampon çözelti kullanılmışsa, bu pH metre ile yapılan ölçmelerde 0,07 pH birimi kadar eksik sonuç bulunacaktır. Yani pH değeri 5,00 olan çözeltinin pH sı 4,93 olarak ölçülecektir. Deney sayısı ne kadar artırılırsa artırılınsın, hatanın büyüklüğü daima aynı olacaktır.

Kişisel hatalar, kişinin dikkatsiz çalışması, temizliğe önem vermemesi, analizde ön yargılı olması, renk körlüğü gibi rahatsızlığın bulunması nedeniyle oluşabilir.

Metot hataları ise analizde yanlış bir metodun uygulanmasından, analizde gerçekleşen tepkimelerin ideal olmayan fiziksel ve kimyasal davranışları sonucu meydana gelir. Örneğin bazik özellikteki bir numunenin analizinde asit çözeltisi kullanılmaması gerekirken asit kullanılması, ısıtılmaması gereken bir tepkimenin ısıtılması ya da ısıtma gerektirdiği halde ısıtma işleminin yapılmaması birer metot hatasıdır. Kullanılan metodun dayandığı tepkime %100 verimle gerçekleşmiyor veya yan ürünler oluşturuyor olabilir. Numunenin çözülmesi için yapılan işlemlerle yeterli çözünme sağlanamaması da metot hatasıdır ve daima gerçek değerden daha düşük sonuçların elde edilmesine yol açar. Metot hatasını tespit etmek oldukça zordur.

Belirli hataların kaynağı bulunabildiğinden, bu hataları düzeltmek mümkündür. Ancak bir analizde belirli hata olup olmadığını anlamak zordur. Aletleri kalibre ederek ve kişisel dikkat göstererek aletten ve kişiden kaynaklanan hatalar azaltılabilir. Ancak metottan gelen hatayı tespit etmek zordur.